

BILTEN RG35

Bilten Radne grupe NKEU za Poglavlje 35
Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji

NACIONALNI KONVENT

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji predstavlja stalno telo u okviru kojeg se vodi tematski strukturirana debata predstavnika državne administracije, političkih partija, nevladinih organizacija, stručnjaka, privrede, sindikata i profesionalnih organizacija, o pristupanju Srbije Evropskoj uniji.

RADNA GRUPA 35

Cilj Radne grupe NKEU za pregovaračko poglavlje 35: Ostala pitanja - Kosovo jeste da pomogne proces normalizacije odnosa i unapredi život građana Srbije i Kosova kroz zastupanje predloga praktičnih politika, konkretnih rešenja za implementaciju Briselskog sporazuma i kroz promociju vrednosti Evropske unije.

Radna grupa je otvorena za sve organizacije civilnog društva, profesionalna i akademska udruženja i pojedince-eksperte koji se bave ovom temom.

SPORAZUM O SVEOBUHVAATNOJ NORMALIZACIJI ODNOSA JE I DALJE NA DNEVNOM REDU

Nikola Burazer, programski direktor
e-mail: nikola.burazer@centarsavremenepolitike.rs

Poslednjih meseci sve se češće govori o potrebi za postizanjem sporazuma o sveobuhvatnoj normalizaciji odnosa između Srbije i Kosova. Tako je ovaj pojam postao deo svakodnevnog političkog diskursa, i sve se češće mogu čuti predstavnici dve vlade kako najavljuju postizanje ovog sporazuma i predstavnici međunarodne zajednice kako ga podržavaju.

Međutim, šta tačno predstavlja sporazum o sveobuhvatnoj normalizaciji i zbog čega se insistira na njegovom postizanju? Takođe, koji je smisao ovakvog jednog sporazuma ako imamo u vidu da ni najveći broj do sada postignutih sporazuma nije sproveden i da je ceo proces poslednjih meseci doveden u pitanje? Konačno, na koji način civilno društvo može doprineti njegovom sadržaju?

Šta je to „sveobuhvatna normalizacija“?

Ono što se u našoj javnosti često naziva „sveobuhvatnim sporazumom“ zapravo se odnosi na pravno obavezujući sporazum o sveobuhvatnoj normalizaciji odnosa između Srbije i Kosova, što je zvaničan očekivani rezultat postojećeg procesa dijaloga Beograda i Prištine. Još u pregovaračkom okviru za pristupanje Srbije Evropskoj uniji iz januara 2014, navodi se da će krajnji rezultat procesa normalizacije, odnosno ispunjavanja merila iz poglavlja 35, biti ovakav jedan sporazum. Ova odredba je kasnije ponovljena u pregovaračkom okviru za poglavlje 35, koje je Srbija otvorila među prvima, decembra 2015. godine.

Međutim, i pored očiglednog prisustva ove odredbe u ključnom dokumentu kada su u pitanju uslovi ulaska Srbije u Evropsku uniju, javnost u Srbiji se nikada nije u dovoljnoj meri bavila ovim pitanjem. U javnom diskursu se problem Kosova u procesu pristupanja Srbije EU uglavnom svodio na pitanje da li Srbija mora ili ne mora da prizna njegovu nezavisnost kako bi postala deo Unije. O tome koji je krajnji rezultat dijaloga sa Prištinom se razgovaralo još manje, jer je srpska strana od početka insistirala kako je u pitanju borba za očuvanje Kosova u sastavu Srbije, u kojoj se nižu pobede onda kada Priština pristaje na nekakve ustupke. Šta se tačno daje i čime će ceo ovaj proces rezultirati ostalo je gotovo potpuno nejasno.

Unutrašnji dijalog o Kosovu, koji je predsednik Srbije najavio u svom autorskom tekstu jula 2017, a koji je otpočeo nedugo zatim, predstavljao je odličnu priliku da se o ovoj temi najzad počne otvoreno govoriti. Naravno, ovaj proces je imao više ozbiljnih manjkavosti i zakasnio je najmanje 5 godina ukoliko je trebalo da formuliše neku sasvim novu politiku prema Kosovu, ali je svakako postojao prostor da se postojeći proces analizira i da se daju nekakve smernice za njegov nastavak. Ipak, veoma malo toga u ovom procesu je bilo konstruktivno, a još manje se ticalo postojećeg procesa i pokušalo da odgovori na pitanje šta ćemo se sveobuhvatnom normalizacijom odnosa koja se na kraju očekuje.

Međutim, nakon objavljivanja Strategije Evropske komisije za Zapadni Balkan 6. februara 2018, sporazum o sveobuhvatnoj normalizaciji postao je gotovo preko noći centralna tema. Naime, Strategija je predvidela da Srbija i Kosovo hitno postignu ovaj sporazum, što je značajna promena u odnosu na ranije formulacije, po kojima se on očekuje tek na kraju procesa normalizacije, dakle nakon što su postojeći sporazumi implementirani, a Srbija se nalazi pred vratima članstva u EU.

Ali, šta zapravo predstavlja ovaj sporazum i koji cilj bi trebalo da ostvari? Naime, na ceo proces normalizacije odnosa može se gledati na različite načine, ali je njegova suština omogućavanje puta ka EU obema stranama, što je bila i jedna od tačaka Briselskog sporazuma iz 2013. godine. Kako bi do toga došlo, Srbija i Kosovo moraju regulisati svoje odnose na takav način da se omogući pravna izvesnost i spreči da dve strane blokiraju jedna drugu na evropskom putu. Pravno obavezujući sporazum predstavlja, dakle, osnovu budućih odnosa Srbije i Kosova, koji se mora dotaći i pitanja statusa, do sada namerno izbegavanog u procesu briselskog dijaloga. Mnogi smatraju da je sveobuhvatna normalizacija eufemizam za priznanje kosovske nezavisnosti, ali sporazumom bi se moglo doći i do drugačijih rešenja.

Status i teritorija ne smeju da nam skrenu pažnju sa drugih pitanja

Nedugo nakon ove povećane pažnje sporazumu o sveobuhvatnoj normalizaciji odnosa, međutim, pokrenuto je pitanje razgraničenja, odnosno teritorijalne razmene između Srbije i Kosova. Ova ideja svakako nije bila nova, ali je njeno pojavljivanje u mainstreamu, prvo u nastupima dvojice predsednika, Vučića i Tačija, a kasnije i u izjavama i saopštenjima zvaničnika Sjedinjenih Država i Evropske unije, koji su ostavili prostor dvema stranama da o njoj razgovaraju, predstavljalo značajnu promenu.

Razgraničenje između Srbije i Kosova, koje bi podrazumevalo i priznanje nezavisnosti Kosova od strane Srbije, svakako bi bilo jedan od legitimnih načina za postizanje sporazuma o normalizaciji. Međutim, veliku opasnost po postizanje dobrog i održivog sporazuma predstavlja to što je pitanje granica u javnom diskursu potpuno zasenilo sva druga pitanja kojima se budući sporazum takođe mora baviti. Pitanje priznanja i pitanje teritorije jesu važna pitanja, ali se ignorisanje drugih tema radi olakšanja postizanja kompromisa može pokazati vrlo opasnim.

Koja su to pitanja? To je prvo i osnovno pitanje prava i položaja srpske zajednice na Kosovu. Ma kakve granice bile povučene, srpska zajednica na Kosovu će ostati brojna i biće joj neophodne dodatne garancije i mehanizmi saradnje sa Srbijom kako bi joj se omogućio opstanak. Povezano sa tim je i pitanje kulturne baštine, koja predstavlja jedno od najznačajnijih pitanja za srpsku zajednicu na Kosovu i za državu Srbiju. Postizanje rešenja koje bi omogućilo zaštitu Srpske pravoslavne crkve i srednjovekovnih manastira na Kosovu koji

su pod zaštitom UNESCO-a trebalo bi da predstavlja važan cilj za srpsku stranu u pregovorima.

Ne treba zaboraviti ni rešavanje brojnih imovinskih pitanja, koja se tiču kako srpske, tako i albanske zajednice i obuhvataju potencijalna potraživanja obe vlade. Pitanja poput pomirenja, bezbednosne saradnje takođe bi mogla da budu obuhvaćena sporazumom, budući da su važna za njegovu održivost i dugoročnu stabilizaciju celog regiona.

Šta je to što civilno društvo u Srbiji može da uradi?

I pored svih kriza na relaciji Beograd-Priština i sve češćeg pominjanja upotrebe vojske i potencijalnog oružanog sukoba kao posledica eskalacije, pitanje postizanja sporazuma o sveobuhvatnoj normalizaciji odnosa nije skinuto sa dnevnog reda. Šta više, uporedo sa procesom razgradnje dosadašnjih uspeha dijaloga Beograda i Prištine i sve žesćom retorikom, mnogi u međunarodnoj zajednici glasno govore da je došlo vreme za sporazum i instistiraju da se on postigne u toku mandata ove Evropske komisije, odnosno do proleća 2019. Počeli su i da se pojavljuju i prvi predlozi za izgled budućeg sporazuma, i nije nemoguće da se o njegovom sadržaju uveliko razgovara u Briselu.

Civilno društvo nema mogućnost da značajno utiče na mogućnost postizanja sporazuma o sveobuhvatnoj normalizaciji, niti da ima presudnu ulogu u definisanju njegovog sadržaja. Međutim, ono što civilno društvo može učiniti jeste da skreće pažnju javnosti na određene teme koje smatra važnim i nudi određena rešenja koja se donosiocima odluka mogu učiniti korisna. Srbija nije jasno formulisala ili barem nije objavljuje sopstvenu poziciju pred konačnu fazu dijaloga i tu postoji određeni prostor za doprinos civilnog društva. Takođe, civilno društvo bi trebalo da upozorava na opasnosti koje prete budućim odnosima dva društva ukoliko se ne postigne adekvatan sporazum, te ako njegov sadržaj ne obuhvati teme od značaja.

Kako je proces briselskog dijaloga bio u velikoj meri netransparentan, a unutrašnji dijalog o Kosovu nije uspeo da otvori jasnu debatu o tome kakvu normalizaciju odnosa Srbija treba da ostvari sa Kosovom, civilno društvo bi moglo da, kao i do sada, popuni ove praznine. Dakle, da učini proces normalizacije jasnijim i o njemu informiše javnost, a sa druge strane da pruži svoj doprinos formulisanju pozicije Srbije u nastavku dijaloga. Rešenje do kojeg dođe u pregovorima dve strane će predstavljati osnovu za buduće odnose Srbije i Kosova i imaće ogroman uticaj na život ljudi na ovim prostorima. Zbog toga se ova šansa ne sme propustiti i sa razgovorom o sadržaju budućeg sporazuma treba početi što je pre moguće.

Centar savremene politike je organizacija civilnog društva iz Beograda, osnovana 2012. Njene aktivnosti su koncentrisane na demokratizaciju, proces evropskih integracija i regionalnu saradnju. Glavni ciljevi organizacije su razvijanje i promocija demokratije, podrška procesu evropskih integracija i promocija evropskih vrednosti, kao i regionalne stabilnosti i saradnje. Vizija organizacije je demokratska Srbija u okvirima ujedinjene Evrope.

Centar savremene politike postiže svoje programske ciljeve kroz objavljivanje istraživanja i drugih publikacija, organizaciju događaja i kroz ostale medijske projekte, kao i kroz edukaciju mladih. Fokus organizacije je na istraživačkom aspektu njenog rada i aktivnoj uključenosti u proces evropskih integracija Srbije.

Centar savremene politike je osnivač portala European Western Balkans, regionalnog internet portala na engleskom i srpskom jeziku, koji prati proces evropskih integracija zemalja Zapadnog Balkana, i putem kojeg realizuje svoje medijske projekte.

Pored evropskih integracija, European Western Balkans se bavi i širim evropskim temama kao što su regionalna saradnja, politička stabilnost i reformski procesi, kao i pitanjima bezbednosti i međunarodnih odnosa.

Osim vesti i analiza najnovijih događaja relevantnih za teme koje portal obrađuje, na njemu se takođe redovno mogu pročitati autorski tekstovi i intervjui najznačajnijih državnih i evropskih zvaničnika, stručnjaka i predstavnika civilnog društva. European Western Balkans, takođe, pruža uporedan interaktivan prikaz napretka zemalja Zapadnog Balkana u procesu integracija, a na srpskoj verziji sajta i napredak u okviru svakog pregovaračkog poglavlja.

Više informacija o Centru savremene politike dostupno je na internet stranici www.centarsavremenepolitike.rs

Okrugli sto „Normalizacija u kontekstu evropskih integracija ili razgraničenje“

Međunarodna nevladina organizacija Savet za inkluzivno upravljanje (CIG) održala je 30. novembra u Beogradu okrugli sto pod Chatham House pravilom na kojem su učestvovali poslanici Skupštine Srbije, predstavnici civilnog društva iz Srbije i iz srpskih organizacija civilnog društva sa Kosova. Iako su tema bile dva scenarija za rešenje pitanja Kosova, dijalog je bio usmeren i na najnovija dešavanja i zaoštavanje odnosa između Beograda i Prištine. Učesnici su se fokusirali na pitanje kako se vratiti procesu, odnosno kako treba uspostaviti novi proces dijaloga dve strane. Većina učesnika je izrazila uverenje da dijalog nije mrtav, ali da su okolnosti takve da treba sačekati mogućnosti za novi zamajac za proces, u kojem bi pored EU verovatno učestvovala i SAD. Što se tiče scenarija, mišljenja su bila podeljena i istaknute su posledice svakog od njih. Naglašeno je da kojom god rešenju se težilo, moraju biti ispoštovani osnovni preduslovi poput očuvanja mira i bezbednosti za sve građane. Skup je deo programa podržanog od strane Fondacije za otvoreno društvo, Srbija i Saveznog ministarstva spoljnih poslova Švajcarske.

CIG
Council
for Inclusive
Governance

Konferencija „REALizacija NORMALizacije – Budućnost odnosa Beograda i Prištine“

Konferencija „REALizacija NORMALizacije – Budućnost odnosa Beograda i Prištine, u okviru projekta “Triangle Initiative“ Fondacije Konrad Adenauer u saradnji sa Centrom za interdisciplinarnu studiju Balkana Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu održana je na Fakultetu političkih nauka 10. decembra 2018. godine. Na događaju se diskutovalo sa novinarima, akademskim poslasticima i predstavnicama ženskih asocijacija – kroz tri različita panela – koji bi to bili optimalni koraci koje bi svako u svom domenu trebalo da preduzme kako bi se normalizovali odnosi između Beograda i Prištine. Više o zaključcima sa konferencije možete naći [ovde](#).

Istraživanje InTER-a: Građani severa Kosova uglavnom nezadovoljni kvalitetom života

InTER je sredinom 2018. godine sproveo istraživanje o tome kako građani na severu Kosova ocenjuju kvalitet života u svojim opštinama, kvalitet javnih usluga i infrastrukture, trenutnu ekonomsku situaciju, ali i kakva je struktura zaposlenosti. Rezultati istraživanja pokazuju da 45.8% građana negativno ocenjuje kvalitet života u njihovom mestu stanovanja. Na takvu ocenu utiču brojni svakodnevni problemi, među kojima prednjače nezaposlenost i vodosnabdevanje, u odnosu na bezbednost i političku situaciju. Građani opština na severu Kosova najbolje ocenjuju stanje u oblasti telekomunikacione mreže, poštanskog saobraćaja i javne rasvete, dok su stanje vodovodne mreže i postojanje i kvalitet parking prostora najniže rangirani na listi kvaliteta postojeće infrastrukture. Detaljnije nalaze istraživanja možete naći [ovde](#).

Konferencija „Srbija i Kosovo između prošlosti i budućnosti“

Forum za etničke odnose u saradnji sa Fondacijom za otvoreno društvo Srbija, organizovao je konferenciju „Srbija i Kosovo između prošlosti i budućnosti“ u Medija centru u Beogradu, 18. decembra 2018. godine. Panelisti su bili međunarodni i domaći stručnjaci sa iskustvom u polju međunarodnih odnosa i politike, rešavanja konflikta, ali i stručnjaci koji su imali direktno iskustvo u dijalogu između Beograda i Prištine. Raspravi su prisustvovali i predstavnici diplomatskog kora i međunarodnih organizacija sa sedištem u Republici Srbiji, kao i predstavnici nevladinih organizacija. Osnovni cilj panel diskusije bio je da se uz učešće vodećih eksperata, diplomata, kreatora javnog mnjenja i političkih predstavnika iz Srbije i Kosova, koji su učestvovali u različitim oblicima dijaloga od 2000. godine do danas, razmene mišljenja o najrelevantnijim predlozima za uspostavljanje budućih odnosa Kosova i Srbije. Panel diskusija je pomogla da se dublje razmotre i pojasne mogući dobici i rizici, dobre i loše strane pojedinih predloga za rešenje kosovskog pitanja. Zatim, panel diskusija je takođe doprinela da se svestrano sagledaju sadašnji izazovi i da se ukaže na mogućnosti unapređenja dijaloga koji bi doveo do postizanja dogovora strana. Diskusije su bile aktivne i predstavljene su brojne ideje za rešavanje kosovskog pitanja i nastavak dijaloga.

U Biltenu Radne grupe NKEU za Poglavlje 35 se iznose stavovi o pregovorima između Beograda i Prištine, prednostima i posledicama ponuđenih rešenja na stanje demokratije i društva u Srbiji, položaj i zaštitu etničkih zajednica na Kosovu, regionalnu stabilnost i pomirenje, Evropske integracije Srbije i druge važne teme od interesa za razvoj našeg društva. U biltenu se objavljuju tekstovi i stavovi članica Radne grupe, ali se daje mogućnost i drugim društvenim i političkim akterima da iznesu svoje stavove po pitanjima od značaja za Poglavlje 35. Bilten izlazi više puta mesečno, distribuira se putem elektronske pošte, i može da se preuzme sa internet stranice Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, kao i sa stranice Instituta za teritorijalni ekonomski razvoj (InTER) koji koordinira radom Radne grupe za Poglavlje 35 i uređuje sadržaj biltena.

BILTEN RADNE GRUPE NACIONALNOG KONVENTA O EVROPSKOJ UNIJI ZA POGLAVLJE 35

Broj 4 (decembar 2018.)

poglavlje35@regionalnirazvoj.org

www.eukonvent.org

www.regionalnirazvoj.org

Mišljenja i stavovi izraženi u ovom Biltenu predstavljaju stavove autora i ne odražavaju neophodno zvanične stavove Fondacije za otvoreno društvo, Srbija, Evropskog pokreta u Srbiji, ni InTER-a..